

NUMAI CINE ȘTIE

În fiecare zi, la ora repetițiilor și seara, la spectacol, maestrul Dobroteanu se dă jos, în fața teatrului, dintr-o splendidă limuzină. Ne informează Hamlet că pe vremea când Roscius era actor la Roma, actorii umblau călare pe măgari. Probabil, fiindcă nu existau limuzine. Astăzi nu o dată vei vedea distinși comedieni și amabili tragedieni la volanul unui automobil propriu, câștigat la loterie sau cumpărat din severe economii. Cît de puțini ani au trecut de cînd oamenii de teatru o duceau în cele mai crunte privațiuni, cînd birtășii din provincie dădeau ordin băieților de prăvălie să ridice muștarul de pe masă, ca să nu-l mănînce cu pîine actorii sosiți în turneu și care, cu ajutorul sus-numitului muștar, nu mai consumau alte bucate. Acuma, ambasadorii Thaliei și ai Melpomeniei călătoresc în vagoane cu paturi, sau cu autoturisme sau în avion; statul le dă posibilitatea să joace nu numai în teatrul lor, dar și în alte formațiuni unde li se plătesc gajuri frumoase. Pensiile rotunde ce li s-au acordat, ca și scriitorilor, de către republica noastră socialistă, le asigură bătrîneți tihnite, deși scenele țării mai au nevoie de activitatea lor.

„Loc celor tineri”, scriam în „Universul” acum aproape șaiszeci de ani. Acum e momentul să strigăm „loc celor bătrîni”, fiindcă, oricît talent ar avea un actor începător, n-ar putea fi crezut cînd interpretează persoane mature, punîndu-și perucă cenușie și bîfîind din cap și din genunchi, iar juna primă pictîndu-și riduri pe obraz. vorbind tremurat ca o căpriță și oftînd la fiecare pas ce-l face, ca să arate, dragă doamne, că e în etate.

Un actor, o actriță sînt obligați să aibă vîrsta rolului. Este o gravă descompensare a ansamblului scoaterea prematură la pensie a comedianului care a atins, în plină vigoare, vîrsta fatidică hotărîtă de legiuitor ca să fie trimis la un repaus pe care nu l-a cerut, căruia nu-i simte nevoia.

Odinioară, ne plîngeam că Julietele sînt încredintate unor actrițe care nu mai au șaisprezece ani. Acum dăm rolul doirei Julietei unei proaspete absolvente a institutului de teatru.

Avem actrițe care au tot ce le trebuie ca să reprezinte eroinele marelui repertoriu, dar își irosesc fără nici un folos ultimii ani de vigoare și experiență. O mare nedreptate s-a făcut în trecut unei excelente actrițe, soția marelui nostru regizor Paul Gusty, care a fost grav afectat de eliminarea din trupa Teatrului Național a tovarășei sale de viață, care n-avea nici un stigmat al bătrîneții, dar împlinea 57 de ani.

Alexandrina Liniver-Gusty jucase într-o stagiune în două sute optzeci de reprezentații. Dovedește faptul acesta cîtă nevoie avea prima noastră scenă de serviciile admirabilei actrițe. Dar la începutul viitoarei stagiuni a fost concediată, lăsîndu-se astfel fără interpretă atîtea roluri în care ar fi excelat.

O deosebită plăcere îmi face cînd, asistînd la spectacolul unui teatru de stat din provincie, întîlnesc pe scenă actori de altădată, jucînd cu farmecul experienței lor, personaje potrivite vîrstei pe care o poartă cu bravură și care ne înduioșează cu amintirea colegilor lor dispăruți, a epocii eroice a teatrului de odinioară, marea generație urmînd altei mari generații, cînd scena însemna actorul, iar numele unui Paul Gusty sau Constantin Nothara nu apăreau pe afișul pieselor de ei regizate, așa cum constructorii de catedrale din evul mediu nu-și semnau arhitectura.

Nu se gîndește nimeni să interzică animatorilor unui text teatral dreptul de a-și iscăli opera. Regizorul s-a afirmat în vremea nouă ca un factor de prim-ordin în reușita unui spectacol. Dar ni se pare că în ultimii ani, primatul lui a devenit un fel de imperialism pe care tînde să i-l uzurpe scenograful. Am asistat nu o dată la reprezentării unde prezența directorului de scenă era întunecată de decorator, care își impunea viziunea, obligînd pe dirijorul reprezentației să urmeze nu propria lui inspirație, ci voința Domniei-Sale, a scenografului.

Între aceste viziuni și voințe, actorul care era totul într-un spectacol își pierde personalitatea, înecat în lumini și mai ales în întunecimi. Textul poetului nemai-fîind susținut de talentul, de meșteșugul comedianului își pierde din culoare, din patos. De aceea, poate, nu mai apar actori de avînt, capabili să ducă pe umerii lor un rol important din galeria dramaturgiei universale. De aceea, poate, nu se mai scriu partituri grele, în care interpretul are prilejul să-și arate inteligența, pasiunea, dicțiunea, amploarea, suplețea și armonia mișcărilor, sonoritatea și muzicalitatea unei voci excepționale, cu nuanțele sau flexibilitatea cuvîntului așternut de autor. Dramaturgul se simte descurajat cînd se gîndește la eventualul său interpret pe care nu-l vede ducînd la biruință o scenă vibrantă.

Un rol întreg e compus din scene puternice, vibrante, cu momente de îndoială, forță, ipocrizie, îndoială, minie, elan, depresiune. Cine să le redea, dacă regizorul, prin tinerețea lui, nu poate avea experiența actorului format, nu poate arăta elevului său cum trebuie intonată cutare frază.

De-a lungul veacurilor, au apărut titani ai rampei, al căror nume răsună și azi ca o trîmbiță. Noi înșine am avut norocul să aplaudăm actorii de talia lui Nottara, Iancu Petrescu, Aristide Demetriid, Petre Liciu, care urmau ctitorilor Teatrului Național, un Mihail Pascaly, Matei Millo, Grigore Manolescu, Iulian.

Francezii dăduseră pe Talma, Frederic Lemaître, Mounet-Sully, iar noi dăduserăm francezilor pe Eduard de Max, care în toate cărțile despre marii tragedieni e citat printre corifeii.

Englezii au avut pe Irving. Italienii pe Eleonora Duse, pe Ermette Novelli și pe Ermette Zaconi, care la nouăzeci de ani punea în scenă și interpreta dialogurile lui Platon. Germanii s-au mindrit cu Sonnenthal, Kainz, Lewisky, Bassermann, Paul Wegener, Alexandru Moissi și Raul Aslan, unul albanez, celălalt armean. Acești actori excepționali trăiesc astăzi numai prin amintirile celor care i-au văzut jucînd și au scris despre ei.

Dintre artiști, cei mai puțini favorizați sînt actorii interpreți: ei dispar odată cu persoana lor fizică, în vreme ce pictorul trăiește în veacuri prin pinzele lui, scriitorul prin cărțile sale, muzicantul-creator prin ceea ce a compus.

Veacul nostru a dăruit și actorului prezența în posteritate. În necontenit progres, știința a născocit pelicula pe care se imprimă, pentru vecii vecilor, chipul și mișcărilor unui actor, banda de magnetofon sau placa de patefon, care-i păstrează vocea sau vibrațiile instrumentului său muzical. Prin emisiunile de radio cîntărețul sau actorul își transmite glasul și vibrațiile sufletești la milioane de ascultători nevăzuți, emisiuni păstrate și pentru cei de mîine, iar televiziunea își dispută gloria rampei, lată dar și pe artistul interpret, intrat în nemurire. O reprezentație nu mai este condamnată descompunerii definitive. Fotografiiile ei animate o păstrează prin miracolul cinematografiei, prin reproducerea la televiziune. Arhivele, cartotecile sînt documente prețioase care vor cuvînta viitorimii despre arta vremii noastre, neputînd mărturisi, vai, lucrurile minunate ce s-au făcut în trecut.

Dar în toate aceste manifestări culturale, nu trebuie uitat că rolul cel mai important este tot al actorului. Marii animatori ai teatrului: un Antoine, un Gémier, un Max Reinhardt, un Stanislavski, un Dullin au fost actori cu toții. Tot așa, la noi, C. I. Nottara, Paul Gusty, Al. Davila au jucat și ei teatru, înainte de a fi profesori de teatru.

Nu mai cine știe, din propria-i experiență, poate învăța pe alții.

